

STUDIUL ETNOLOGIC

Ion DUMUNICA

**PRIMELE MENȚIUNI REFERITOARE LA PREZENȚA STRĂMOȘILOR ROMILOR/
ȚIGANILOR MOLDOVENI ÎN SPAȚIUL CARPATO-NISTREAN CONSERVATE ÎN LEGENDELE
LOCALE ȘI CONSEMNAȚE ÎN PUBLICAȚII**

Rezumat

**Primele mențiuni referitoare la prezența
strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni în spațiul
carpato-nistrean conservate în legendele locale și
consemnate în publicații**

Actualmente, istoria romilor este marcată de o varietate interdisciplinară a „petelor albe” care urmează a fi treptat înlăturate prin cercetări fundamentale în domeniul științelor socio-umaniste. În cadrul acestui studiu etnologic, pentru elucidarea fragmentară a aspectelor legate de originea, endonime/etnonime, statutul social, meșteșugurile practicate, rutele străvechi de migrație și primele atestări ale strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni în spațiul carpato-nistrean – autorul a relevat relațiile conservate în legendele locale și informațiile consemnate în publicații. Pentru prima dată în circuitul științific umanistic autohton au fost expuse zece mențiuni inedite ce se referă la etnogeneza comunității romilor/țiganilor moldoveni în cadrul următoarelor regiuni istorico-geografice: sud-asiatică (India), central-asiatică (Bactria; Imperiul Babilonian), nord-africană (Egipt; Numidia), sud-est europeană (spațiul carpatic, Grecia antică, provincia romană Dacia, Voievodatul Transilvaniei). Totodată, a fost evidențiată evoluția substraturilor statutului social al strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni în perioada premergătoare primelor atestări în spațiul carpato-nistrean: liber-profesioniști, muncitori migranți, emigranți politici, refugiați politici, prizonieri de război, refugiați de război, persoane hoinare, imigranți, sclavi particulari, robi ai statului; precum și meseriile tradiționale practicate de această comunitate: fierari ambulanți, armurieri, artiști ambulanți, potcovari, zלטاري.

Cuvinte-cheie: legendele locale, etnogeneza romilor/țiganilor, primele atestări ale strămoșilor romi în spațiul carpato-nistrean, evoluția statutului social al romilor, meșteșugurile tradiționale practicate de romi, rutele de migrație ale strămoșilor romi.

Резюме

**Первые упоминания о присутствии предков
молдавских цыган/ромов в карпато-днестровском
пространстве, сохраненные в местных легендах и
опубликованные в печатных источниках**

В настоящее время история ромов отмечена междисциплинарным разнообразием «белых пятен», которые постепенно устраняются фундаментальными исследованиями в области социально-гума-

нитарных наук. В этом этнологическом исследовании для фрагментарного выяснения информации о происхождении предков молдавских цыган/ромов, их эндонимов/этнонимов, социальном статусе, традиционных практикуемых ремеслах, первобытных маршрутах миграций, а также первых упоминаниях в карпато-днестровском пространстве – автором был осуществлен анализ выявленных сказаний, сохраненных в местных легендах, и опубликованных сведений. Впервые в местной гуманитарной научной среде были выдвинуты десять оригинальных гипотез, касающихся этногенеза молдавских цыган/ромов в следующих исторических и географических регионах: Южная Азия (Индия), Центральная Азия (Бактрия, Вавилонская империя), Северная Африка (Египет, Нумидия), Юго-Восточная Европа (Карпатский регион, Древняя Греция, Римская Дакия, Воеводство Трансильвании). В то же время автором данной статьи изложена эволюция субстратов социального статуса предков молдавских цыган/ромов в период, предшествующий первым упоминаниям в карпато-днестровском пространстве: свободные работники, трудовые мигранты, политические эмигранты, политические беженцы, военнопленные, военные беженцы, странники, иммигранты, частные рабы, государственные рабы; а также традиционные ремесла, практикуемые в ромской/цыганской общине в указанный временной период: кочующие кузнецы, оружейники, бродячие артисты, коновалы, зלטари.

Ключевые слова: местные легенды, этногенез ромов/цыган, первые упоминания о предках цыган в карпато-днестровском пространстве, эволюция социального статуса ромов, традиционные ремесла, практикуемые ромами, миграционные маршруты цыганских предков.

Summary

**The first mentions regarding the presence of
the Moldavian Roma/Gypsies ancestors in
the Carpathian-Dniestrian space preserved in local
legends and recorded in publications**

Currently, Roma history is marked by an interdisciplinary variety of „white spots” which must to be gradually removed by fundamental research into social and humanitarian sciences. In this ethnological study, for fragmentary elucidation of aspects related to origin, endonims/ethnonyms, social status, practiced crafts, ancient migration routes and first attestations of the Molda-

vian Roma/Gypsy ancestors in the Carpatho-Dniestrian space – the author has taken over the preserved narratives in local legends and the information recorded in the publications. For the first time in the local humanitarian scientific field there were exposed ten original mentions referring to the ethnogenesis of the Roma/Gypsy community in the following historical-geographic regions: Southern Asia (India), Central Asia (Bactria, Babylonian Empire), Northern Africa (Egypt, Numidia), Southeastern Europe (Carpathian Area, Ancient Greece, Roman Dacia province, Transylvanian Voivodeship). Concurrently, was highlighted the evolution of the social status of the Moldavian Roma/Gypsies ancestors in the period preceding the first attestations in the Carpathian-Dniestrian space: freelancers, migrant workers, political emigrants, political refugees, war prisoners, war refugees, wanderers, immigrants, private slaves, slaves of the state; as well as traditional crafts practiced by this community during the same period of time: nomadic blacksmiths, armourers, vagrant entertainers, horseshoes, goldsmiths.

Key words: local legends, ethnogenesis of Roma/Gypsy, the first attestations of the Gypsy ancestors in the Carpathian-Dniestrian space, the evolution of the social status of the Roma, traditional crafts practiced by Roma, migratory routes of Roma ancestors.

Actualmente, cercetătorii care acordă o atenție evidentă studiilor române au acceptat provizoriu data – **2 august 1414** (d. Hr.) în calitate de prima atestare istorică indirectă oficial documentată a comunității romilor/țiganilor în Țara Moldovei [17, p. 52]. Cu toate că și astăzi continuă să fie scoase la iveală un șir de păreri, insuficient argumentate, vizavi de prima atestare a acestei comunități etnice în spațiul carpato-nistean către o perioadă mult mai timpurie: „<...> în toate cele trei țări românești, țiganii sunt mai vechi decât primele mențiuni documentare și, potrivit istoricilor, se pare că au venit odată cu tătarii, fiind aduși de aceștia <...>” [19]. Din păcate, în lipsa unor surse istorice veridice, astăzi putem apela doar la informațiile preluate din legende locale și cele consemnate în publicații (studii istorice, reviste, ziare etc.), care, deși sunt insuficient justificate, totuși, dezvăluie fragmentar aspectele legate de originea (proto-patria/patria istorică), endonimul/etnonimul, statutul social, ocupațiile prestate/meșteșugurile practicate, rutele de migrație și cauzele posibile care au determinat apariția tranzitorie și stabilirea neconținută a comunității romilor/țiganilor moldoveni în spațiul carpato-nistean.

În cadrul acestui studiu etnologic vor fi expuse cinci legende locale preluate/prelucrate de la informatorii de etnie romă din Republica Moldova, precum și cinci informații consemnate în publicații, care conțin relatări fragmentare despre etnogeneza și evoluția statutului social al strămoșilor romilor/

țiganilor moldoveni în cadrul următoarelor regiuni istorico-geografice: *sud-asiatică* (India/spațiul riveran Ind), *sud-asiatică* (India/spațiul interfluvial Ind-Gange), *central-asiatică* (Imperiul Babilonian), *central-asiatică* (Bactria), *nord-africană* (Egipt/Califatul Abbasid), *nord-africană* (provincia romană Numidia), *sud-est europeană* (spațiul carpatic), *sud-est europeană* (insula Lemnos/Grecia antică), *sud-est europeană* (provincia Dacia romană), *sud-est europeană* (Voievodatul Transilvaniei). Totodată, conținutul extras din legende locale și informațiile publicate va fi corelat cu evoluția identității etnice, modului de trai și activitățile tradiționale practicate pe parcursul istoriei de către diverse subgrupuri etnice ale romilor din Republica Moldova [18].

I. Regiunea sud-asiatică (**India/spațiul riveran Ind**)

„<...> În timpul ultimei campanii militare din India (327–326 î. Hr. – [I. D.]), regele Alexandru Macedon [3] a primit în dar de la conducătorii locali o mulțime de servitori, pe care i-a înregimentat în armata sa. Însă, din cauza condițiilor climaterice nefaste, «ploilor interminabile» și «bolilor necunoscute incurabile» – Alexandru Macedon a suferit prima înfrângere în cariera sa militară, nereușind să cucerască întregul teritoriu al Indiei. Când rămășițele armatei lui Alexandru Macedon au hotărât să se retragă «spre casele lor» și să traverseze îndărăt râul Ind, majoritatea dintre acești «servitori donați» au refuzat tacit să-i urmeze pe noii lor stăpâni și s-au ascuns sub apă, în apropiere de mal, prefăcându-se a fi înecați. De regulă, pe parcursul perioadei de retragere a armatei, nimeni nu duce contul ostașilor pierduți, mai ales al servitorilor. După ce ostașii lui Alexandru Macedon au părăsit teritoriul Indiei – servitorii nu s-au mai întors la foștii lor proprietari indieni, care «i-au trădat», preferând să rămână în zona apropiată a râului Ind/Indus/Sindhu (limba tibetană: *Sengge* [5] – I. D.), devenind *fierari ambulanti*. Fierăria și confecționarea armamentului – aceste două meserii – strămoșii romilor le-au deprins nemijlocit în armata macedoneană. În virtutea meșteșugului efectuat cu o îndemânare innăscută, populația locală a intrat îndată în contact cu strămoșii romilor/țiganilor, numindu-i «Sengge»/«Cingene», acesta fiind un apelativ de sorginte hidronimică. Ulterior, aria geografică a meșteșugului practicat de comunitatea fierarilor ambulanti s-a extins, deoarece armele și alte unelte prelucrate din fier «erau oricând și peste tot solicitate». Astfel, treptat, fierarii ambulanti au ajuns «până la alt capăt al pământului» – în Europa (inclusiv în spațiul carpato-nistean), unde s-au stabilit definitiv cu traiul, fiind etichetați de băștinași cu apelativul *Țigani* <...>¹.

Conținutul informativ expus în această legendă locală face referință la patru aspecte principale pri-

vind originea (patria istorică), etnonimul, statutul social și meșteșugurile practicate de către strămoșii romilor/țiganilor moldoveni:

1. Patria istorică – *India*.
2. Etnonimul – *Țigan*, corelat cu hidronimul *Ind*: „Sengge”/„Cingene”/ „Țigan”.
3. Statutul social: inițial *servitori la curțile regilor indieni*; apoi, după ce s-au „demobilizat” în mod arbitrar din armata macedoneană – *muncitori migranți*.
4. Meșteșugurile practicate: *fierăria și confecționarea armamentului*.

În prezent, în zona de nord a Republicii Moldova este atestat un subgrup proeminent al *romilor ciocănari* (fierari ambulanți), care fac parte din categoria socială a *romilor tradiționali*.

II. Regiunea sud-asiatică (**India/spațiul interfluvial Ind-Gange**)

„<...> Din vremuri străvechi, India a fost mereu o țară bogată, unde natura oferă din abundență condiții prielnice de trai pentru orice categorie de locuitori: atât pentru cei bogați, cât și pentru cei săraci. În India poți să-ți pierzi viața din cauza unor boli, accidente, războaie sau calamități naturale; însă acolo nimeni nu a murit de foame sau de sete. Totuși, o dată la o mie de ani, aici se abate o secetă cumplită, care răspândește multă suferință pentru toate vietățile. Cei care nu se pregătesc din timp pentru a se confrunța cu această calamitate naturală <...> «pot să moară de foame». Strămoșii romilor niciodată nu țineau cont de apariția unor nevoi neprevăzute; este o lege nescrisă de care aceștia mereu se conduc: «Ei trăiesc numai cu ziua de azi...». Atunci când toată India a fost cuprinsă de secetă, majoritatea populației locale și-a adăpostit hrana într-un loc special prevăzut; doar romii au fost luați prin surprindere, deoarece aceștia «cântau, dansau, chefuliau <...> de la o petrecere la alta». Nefiind predispuși să îndure foame, strămoșii romilor au tăiat o vacă «rătăcită surprinzător de cireadă» și au organizat un «ospăț fastuos», invitând «toată lumea la masă». Însă populația băștinașă nu a suportat acest sacrilegiu generat de «foamea romilor»; în India – vaca este considerată un animal sfânt. A doua zi, după ce strămoșii romilor au fost declarați «persoane ingrate», aceștia au fost nevoiți să părăsească în grabă teritoriul Indiei, fiind alungați pentru totdeauna din «unicul paradis al pământului». Acest «act discriminatoriu» i-a supărat pe romi, care au hotărât să uite definitiv numele țării care i-a adăpostit pe parcursul mai multor milenii. Ulterior, după ce strămoșii romilor/țiganilor au ajuns pe continentul european, la întrebarea uzuală pusă de băștinași: «Voi <...>, cine sunteți și de unde ați venit?» – romii ofereau un răspuns amărât: «suntem artiști ambulanti, cândva am hoinărit în regiunea interfluvială a râurilor Ind/Sindhu și Gange/Ganga» [47; 21]. Anume derivatele

abreviate ale acestor două hidronime au generat apelativul «*Țigan = Sin-Gan*» <...>³.

Conținutul informativ expus în această legendă locală face referință la patru aspecte principale privind originea (patria istorică), etnonimul, statutul social și ocupațiile prestate de către strămoșii romilor/țiganilor moldoveni:

1. Patria istorică – *India*.
2. Etnonimul – *Țigan*, este corelat cu hidronimul zonei interfluviale a râurilor Ind/Sindhu și Gange/Ganga (*Sin-Gan = Țigan*).
3. Statutul social: inițial, strămoșii romilor au fost *liber-profioniști*; însă, după înfăptuirea sacrilegiului, aceștia au fost alungați pentru totdeauna din India, devenind *emigranți politici*.
4. Ocupațiile prestate – *Artiști ambulanti: muzicanți, cântăreți, dansatori*.

În prezent, în Republica Moldova este atestat un subgrup etnic distinct al *romilor lăutari* (muzicanți ambulanti/prestatori de divertismente populare: nunți, cumetrii, petreceri serale etc.), care fac parte din categoria socială a *romilor fragmentar integrați*.

III. Regiunea central-asiatică (**Imperiul Babilonian**)

„<...> În vremuri îndepărtate, când «gloata babiloniană» l-a mâniat pe Dumnezeu cu săvârșirea multiplelor păcate, acesta a avertizat-o cu severitate că o va îneca; așa cum au fost supuse Marelui Potop – «Ființele Urișe». Însă oamenii, fiind dominați de apucături năstrușnice, nu s-au speriat de potop și au pus la cale să construiască cel mai înalt turn, care să-i scape de ape: «un turn mai înalt decât cerul». Au ales un loc mai prielnic și au purces la construcția turnului. Zidarii aranjau pietrele cu o precizie geometrică ingenioasă, iar fierarii consolidau pereții turnului cu chingi feroase. Și nu e glumă; în scurt timp a apărut un turn înspăimântător de înalt. Într-o zi, pe neașteptate, un fierar isteț s-a ridicat în vârful construcției «aproape finisate» și a strigat către mulțimea adunată la poalele turnului: «Priviți fraților, ne-a rămas puțin și vom ajunge la cer. Când vom finaliza construcția acestui turn și ne vom ridica cu toții aici, noi <...> nu doar că vom scăpa de potop, dar vom trăi alături de Dumnezeu, care de acum va deveni vecinul nostru».

Oamenii, auzind această «veste minunată» – «au căscat gura de uimire». Atunci, Dumnezeu, în semn de protest față de provocarea la care a fost supusă integritatea sa – a trimis pe pământ «o ploaie de foc». În consecință, la toți constructorii «parțial au fost dogorâte vârfurile limbilor»; însă fierarul care s-a ridicat cu obrăznicie pe vârful turnului a fost cel mai tare pedepsit: «limba acestuia pe jumătate a veștejit». Rămânând cu limbile dogorâte, constructorii n-au mai putut să finalizeze construcția turnului; în final, aceștia au fost nevoiți să se împrăștie prin țări și continente diferite. În scurt timp după

această «sanctiune sacrală» pentru «trufia babiloniană», oamenii au încetat să cuvânteze într-o «limbă comună»; fiecare a început să vorbească în felul său – «într-o limbă nouă», reieșind din nivelul «alterației suferite la locul de muncă». Însă, spre deosebire de alte popoare, cel mai mult au avut de pățimit urmașii «fierarului trufaș», care au primit moștenirea genetică – «o jumătate de limbă uscată»; în consecință, chiar și acum țiganii-fierari comunică în așa fel că «nimeni nu poate să înțeleagă vorba lor» <...> [50, p. 48-49].

Această legendă basarabeană, consemnată la începutul secolului al XX-lea într-o revistă a Societății Imperiale de Istorie și Antichități din Odesa, scoate în evidență patru aspecte principale privind originea (patria istorică), etnonimul, statutul social și meșteșugul tradițional practicat de către strămoșii romilor/țiganilor moldoveni:

1. Patria istorică – *Imperiul Babilonian* [26].
2. Etnonimul – *Țigan* (sorginte nedeterminată).
3. Statutul social – *liber-profesioniști*.
4. Meșteșugul tradițional – *fierăria*.

„<...> În prezent, țiganii păstrează multe tradiții frumoase; ca și celelalte națiuni, au cultura lor. Țiganii sunt meșteri neîntrețuți în fierărie, iar meseria de fierar ei o transmit din generație în generație. Dragostea față de această meserie „ei o sorb împreună cu laptele mamei” și majoritatea dintre ei devin adevărați „vrăjitori ai metalului”. Țiganii fierari se mândresc cu meseria lor, repară căruțele, potcovesc caii; în general, ei pot face acele lucruri în fierărie ce nu pot face alții. E o plăcere deosebită să vezi cu câtă măiestrie și fantezie lucrează țiganii în fierărie; aceștia au moștenit o meserie bună <...>” [20].

IV. Regiunea central-asiatică (**Bactria**)

„<...> Cu 2000 ani înainte de Hristos, niște popoare așa-zise indo-germane (ariene) care trăiau în partea nordică a munților Himalaya, lângă bazinul fluviului Oxus (actualmente *Amudarya* – I. D.) [4], în Asia (regiunea istorică localizată în Asia Centrală [*Bactria*] – I. D.) [5], au străbătut acei munți și au năvălit în India de azi, lovind alte popoare, împrăștiindu-le, nimicindu-le sau amestecându-se cu ele. Printre acele popoare năvălitoare indo-germane se găsea și *poporul zgriptilor*, strămoșii adevărați ai romilor de azi. Acest popor a ocupat în India ținutul nordic dintre fluviile Ind și Gange, unul dintre cele mai bogate ținuturi care cuprindea păduri bogate în animale și păsări sălbatice, câmpii întinse cu pășuni, râuri și lacuri cu pește și arbori fructiferi. Un ținut binecuvântat de Dumnezeu.

Dar ca să ocupe acest ținut bogat, străbunii noștri zgripti au trebuit să înfrângă prin necurmăte lupte un alt popor găsit acolo, pe Daxinsii, numiți și «mâncători de carne vie», un popor crud, viteaz, renumit în făurirea armelor, topirea fierului, aramei și bronzului. Trebuie să ne închinăm cât de bravi au

fost zgriptii, dacă au putut să ocupe ținutul Daxinsilor, pe care i-au supus și ulterior contopindu-se cu ei – au format un nou popor. Toate celelalte popoare venite cu zgriptii au devenit sedentare, luând denumirea de popoare indiene, conduse de preoți brahmani. Aceștia împărțeau supușii lor în caste, predicându-le o religie «brahmană» emanată din cultul unei trinități: Focul (Agnis), Aerul (Indra) și Soarele (Surduca). Aceste trei divinități se întruchipau într-o singură divinitate – Marele Soare (Zeul cel Mare).

Zgriptii n-au voit să trăiască nici sedentari, nici să asculte de puterea și legile brahmanilor, nici să primească religia acestora. Zgriptii trăiau o viață nomadă, umblând în ținutul dintre Ind și Gange, din loc în loc, crescând turme de capre, herghelii de cai, vânând prin păduri și pescuind prin râuri și lacuri. De la capre se foloseau de lapte, carne și păr din care femeile lucrau corturi, îmbrăcăminte de corp. De cai se foloseau la călărie și trasul carelor. Fructe și pește le găseau din belșug. Zgriptii nu aveau nevoie de nimic. Își petreceau timpul liber cântând, dansând și făcând exerciții de lupte și călărie. De aceea disprețuiau și pe regii indieni și pe brahmani. Zgriptii nu recunoșteau ca divinitate (zeu) decât Soarele – fiindcă: «Soarele singur încălzește pământul, dă viață, încolțește sămânța și aduce ploaia binefăcătoare».

Ca să-și apere ținutul și independența lor, zgriptii au purtat nenumărate lupte cu regii indieni, fiind conduși de voievozii Iundadel, Amaru și Vangel. Ei au luptat contra afganilor, belucizilor, perșilor. Au luptat și ca mercenari plătiți sau de bună voie în rândurile trupelor indiene ale lui Porus și Toxil, împărați indieni, contra lui Darius Codomamil, regele perșilor, și contra lui Alexandru Macedon. N-au luptat de dragul împăraților indieni, ci pentru apărarea propriei lor libertăți. Zgriptii erau recunoscuți ca cei mai buni arcași, sulitari și ca cei mai buni călăreți. Ei otrăveau vârfulurile sulitelor și săgeților cu venin de viperă și otravă de mătrăgună, își făureau singuri armele, carele și hamurile. Dresau câini care îi întovărășeau în lupte și-i sfășiau pe adversari. Ei au inventat instrumentele muzicale: țambalul, naiul, scripca și cobza. Tot ei au fost cei dintâi care au inventat șinele de la roțile carelor și potcoavele.

Dar viața fericită a zgriptilor a luat sfârșit în anul 1257 d. Hr., când hoardele mongole, după ce cuceriseră China, au năvălit și în India. Toate popoarele din India s-au supus de bună voie mongolilor, numai zgriptii n-au voit să cadă robi și au preferat să ia calea exodului. Călări, în căruțe, pe jos, au purces la drum lung, străbătând Belucistanul, Persia, apoi s-au despărțit în trei grupe.

Zgriptii din prima grupă s-au îndreptat spre Caucaz, poposind o vreme pe lângă gurile Volgăi și în Crimeea, au intrat în Europa în anul 1270. Din cauza bătăliilor dintre tătari și cazacii zaporojeni, o parte

dintre aceștia s-au împrăștiat prin Rusia, alții au trecut în Germania, Polonia și Boemia, apoi și în Moldova, la anul 1405, sub domnia lui Alexandru cel Bun.

A doua grupă a zgripiților s-a îndreptat spre Marea de Marmara, la Dardanele, trecând în Europa, cu voia grecilor bizantini, în anul 1290. Aceștia s-au împrăștiat în întreaga peninsulă Balcanică, stabilindu-se în Grecia, Albania, Serbia, Bulgaria. La anul 1300 au trecut și în Muntenia, sub domnia lui Mihail I Basarab Întemeietorul. Când zgripiții s-au întâlnit prima oară cu grecii bizantini, aceștia nu s-au putut înțelege unii cu alții, deoarece nu cunoșteau limba. Văzând pe străbunii noștri cu părul lătos, tuciurii, zdrențăroși și murdari, din cauza lungului drum pe care l-au străbătut, grecii i-au denumit *athingani*, poreclă pe care aceștia o mai dăduseră unei secte religioase a coptilor din Siria și maroniților din Palestina. În grecește, cuvântul «athingan» înseamnă om murdar, ciumat, de care să nu te atingi. Străbunii noștri, zgripiții, nu înțelegeau sensul peiorativ al acestui cuvânt. Numai pe urmă și-au dat seama de batjocura acestui nume, dar era prea târziu ca să-l înlăture. De la cuvântul «athingan», prin derivație, alte popoare europene au adaptat denumiri similare poreclei grecești: popoarele slave i-au numit pe zgripiți – *ațigani*, popoarele germane – *zigeuner*, francezii – *les tziganes/Bohemienes*, italienii – *cingali/cingani*, ungurii – *ciganiok*, turcii – *cenghenea*. Atunci, zgripiții și-au adus aminte că în limba lor sanscrită («mama tuturor limbilor») la oameni li se zice – *Romi*. Cuvântul «rom» are un înțeles mai larg: om superior, iubitor de libertate, cântece și dansuri. Argumentul principal evocat pentru utilizarea posterioară a cuvântului «rom» în detrimentul poreclei grecești «athinganoi» – endonimul «rom» derivă din limba sanscrită, una dintre cele mai vechi și mai bogate limbi, din care se trag și limbile slave, germane, latină și greacă.

A treia grupă a zgripiților s-a îndreptat mai spre sud-vest, străbătând pustiul nordic al Arabiei, Mesopotamia, Siria, Palestina..., au nimerit în Egipt, unde au poposit vreo treizeci de ani. Însă deoarece în Egipt aceștia «se înmulțeau ca șoarecii», se dădeau la jafuri și provocau revolte împreună cu felahii (țărani egipteni) – egiptenii i-au luat la goană cu forța armelor. Această a treia grupă a fost nevoită să pornească un nou exod, ținând malul de nord al Africii, și cu ajutorul maurilor (arabilor) au trecut Gibraltarul, în Spania, la anul 1350. De aceea, spaniolii și portughezii, crezându-i egipteni adevărați, le-au zis *gitani/gitanos*, iar englezii, când zgripiții au nimerit mai târziu (1450) și în țara lor – le-au zis *gypsies*.

Cu timpul, zgripiții/athinganoi/gitanos/gypsies/romii – din cele trei grupuri menționate – s-au împrăștiat în toate țările din Europa. La anul 1455, nu există țară în Europa care să nu aibă acești refugiați

nomazi. În afară de țările ortodoxe Rusia, Moldova, Muntenia, Serbia, Bulgaria și Grecia, în celelalte țări zgripiții n-au fost persecutați, căci Papa de la Roma a intervenit pentru ei, cerându-le ca să se boteze în religia creștină. Această poruncă zgripiții/romii au urmat-o, stabilindu-se și prestând meseriile de fierari, potcovari, zidari, salahori, lăutari. Numai în țările ortodoxe, zgripiții/romii au fost folosiți ca robi pe lângă curțile domnești, boierești și vetrele mănăstirești, stăpânii având drept de moarte și de viață asupra lor, putând să-i vândă prin târguri și oboare, ca pe vite, despărțiți de femeile și copiii lor, dați ca danie prin acte dotale. În Țara Moldovei, romii în calitate de robi au clădit cetățile sub Ștefan cel Mare și Petru Rareș, au muncit ogoarele, culegeau aurul din râuri și munți, scoteau sarea și păcura din pământ. Din neamul romilor s-a ridicat pe tron Ștefan Răzvan, domn al Moldovei (aprilie-decembrie 1595 – I. D. [40]).

Înainte de al Doilea Război Mondial, numărul romilor din România a ajuns la 950 000, iar în întreaga lume erau ateași 16 000 000 de romi/țigani. Din neamul romilor emancipați, în România s-au ridicat episcopi, miniștri, profesori, avocați, ingineri, ziaristi și generali. Aceștia erau utili statului român prin meseriile prestate (aspectul economic – I. D.), prin talentul muzical (aspectul cultural – I. D.) și prin numărul populației lor (aspectul demografic – I. D.) <...> [29].

Această informație consemnată într-o sursă publicistică, preluată de la Gheorghe A. Lăzurică, președinte și voievod al romilor/misionar al Patriarhiei Române, unul dintre liderii notorii ai comunității romilor în perioada interbelică [43], face referință la opt aspecte principale privind originea (proto-patria/patria istorică), endonimul/etnonimul, statutul social, meșteșugurile practicate/ocupațiile prestate, prima atestare în Țara Moldovei și ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni:

1. Proto-patria – regiunea istorică *Bactria*.
2. Patria istorică – *India* (spațiul interfluvial Ind-Gange; 2000 î. Hr.).
3. Endonimul asiatic – *Zgripiții* (popor de sorginte indo-germană/ariană); endonimul european – *Romi* (limba sanscrită: oameni iubitori de libertate).
4. Etnonimul – *Athinganoi/Țigani* (limba greacă: oameni murdari, intangibili).
5. Statutul social: inițial, au fost *liber-profesioniști*; apoi, după invazia hoardelor mongole în India (1257), au devenit *refugiați de război* (în Europa catolică; 1270 d. Hr.) și *robi* (în țările creștine ortodoxe; 1290 d. Hr.).
6. Meșteșugurile practicate/ocupațiile prestate: inițial, în India au fost *războinici iscusiți, potcovari, șelari, armurieri și muzicanți*; apoi, după ce s-au refugiat în Europa, au devenit *fierari, zidari, lăutari, salahori*. În Țara Moldovei sunt antrenați în calita-

te de *lucrători sezonieri* utilizați la muncile agricole, mineritul aurifer, extragerea sării și păcurii.

7. Prima atestare a strămoșilor romilor/țiganilor în Țara Moldovei – anul 1405.

8. Ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni: regiunea istorică Bactria – India – Belucistan – Persia – munții Caucaz – gurile râului Volga – peninsula Crimeea – Polonia – Țara Moldovei.

V. Regiunea nord-africană (**Egipt/Califatul Abbasid**):

„<...> Romii din orașul Soroca – nu au trăit niciodată în India: «acolo este țara săracilor». Cândva., din India «s-au pornit prin toată lumea cu cerutul» alte neamuri de țigani, care «nu vor să lucreze până în ziua de azi»; în schimb, aceștia «trăiesc numai din mila oferită ocazional de alte popoare». Romii din orașul Soroca – sunt «urmașii regelui Al-Amin» – al șaselea conducător (809–813 d. Hr. – I. D.) [1] al Califatului Abbasid [12]. După ce regele Al-Amin a fost asasinat și înlăturat mișelește de la putere, strămoșii romilor au părăsit în grabă Egiptul (ca să nu fie urmăriți și persecutați de ucigașii stăpânului lor) și s-au stabilit definitiv cu traiul «într-un loc mai ferit de ochii dușmanilor lor» – pe dealurile înconjurate de păduri și ape ale râului Nistru situate în raza teritorială actuală a orașului Soroca. Deoarece romii soroceni nu au uitat niciodată că descind dintr-o viță nobilă – «din sânge regesc», aceștia mereu se mândresc cu neamul lor, respectă cu strictețe tradițiile nescrise ale strămoșilor; căsătoriile romilor se petrec doar în interiorul comunității respective; în general, aceștia se consideră «cea mai veritabilă viță de romi». Fiind un neam «de origine aristocratică», cele mai prețioase valori care sunt apreciate în comunitatea romă sunt – *aurul* (pentru bărbați) și *fidelitatea casnică* (pentru femei). Casele romilor din orașul Soroca sunt înălțate după un proiect arhitectural similar aplicat la edificarea palatelor faraonului din Egipt; totodată, ritualul de înhumare a răposaților este identic cu cel al faraonului: «romii pleacă într-o altă lume cu cele mai necesare și mai prețioase lucruri, mai ales monedele din aur, care le vor fi de folos ori-când și oriunde». Însă, deoarece cel mai mare păcat lumesc este mândria, romii din orașul Soroca nu-și etalează cu aroganță bogăția lor, pentru că «Dumnezeu a spus să nu avem mândrie în noi». Totodată, în cazuri excepționale (moarte subită, intervenții chirurgicale, accidente tragice etc.) – comunitatea romilor de la Soroca în mod solidar se autoorganizează (ca și strămoșii lor de «viță nobilă») și oferă «o mână de ajutor» confrăților lor: «În orașul Soroca nu există romi săraci sau romi bogați. Bani se fac mereu și peste tot la fel: prin muncă, minte, stres și sudoare. Majoritatea romilor care locuiesc în prezent în orașul Soroca știu rostul banilor, dar sunt și de cei care îi cheltuie pe lucruri inutile sau distracții hazar-

date. Strămoșul nostru, regele Al-Amin – a fost cel mai cinstit, cel mai bogat și cel mai drept rege din cei care au fost vreodată pe fața Pământului. Noi până azi urmăm poruncile sale «drepte»; de aceea «trăim mai bine» decât celelalte neamuri de romi» <...>”.

Conținutul informativ expus în această legendă locală face referință la trei aspecte principale privind originea (patria istorică), statutul social, perioada și cauzele care au determinat apariția și stabilirea strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni în spațiul carpato-nistrean:

1. Patria istorică – *Egipt* (Califatul Abbasid).

2. Statutul social: inițial, *nobili locali* (descendenți direcți ai unei familii regale); apoi, după asasinarea stăpânului au devenit – *refugiați politici*.

3. Strămoșii romilor s-au refugiat din Egipt pe teritoriul actual al Republicii Moldova (spațiul carpato-nistrean) în jurul anului 815 d. Hr., fiind nevoiți să evite curmarea violentă a vieții lor de către oponenții politici ai stăpânului asasinat.

În prezent, în orașul Soroca sunt atestate 9 867 *persoane de origine etnică romă*, care reprezintă subgrupurile etnice *Ciocănari* (romi-fierari ambulante), *Ciurari* (romi-producători de ciururi/site), *Curteni* (romi-servitori multidirecționali la curțile nobilimii locale), *Lăieși* (romi-nomazi), *Ursari* (romi-dresori ambulante de urși)⁴.

Una din trăsăturile caracteristice prezente și astăzi în comunitatea romilor soroceni este faptul că, spre deosebire de alte comunități tradiționale de romi, aceștia se străduie să nu se izoleze de populația majoritară, ci să se distingă prin anumite bunuri sau calități individuale deosebite. Chiar și casele romilor care duc un mod de trai mai modest se evedințiază prin coloritul mural; în schimb, stilul arhitectural utilizat în mediul romilor suprasaturați de avuție – amintește deseori bisericile și templele religioase orientale „ornamentate” de cupole aurite, havuzuri și coloane din marmură albă. Fiecare gospodar rom încearcă neapărat să întrecă vecinul său prin înălțimea casei sale, care trebuie să fie ridicată „măcar cu două rânduri de cărămidă mai sus”. Însă cel mai stabil indicator al averii romilor este – aurul. Cea mai „vie” amintire păstrată în memoria colectivă a romilor soroceni este asociată cu o femeie care în perioada sovietică a ieșit în public cu o salbă formată din 300 de monede din aur. Totodată, bărbații romi la fel preferă să-și etaleze prestigiul lor personal prin dantura auriferă, care este valorificată simultan cu inelele din aur amplasate pe fiecare deget. O altă tradiție păstrată cu rigurozitate în comunitatea romilor din orașul Soroca este – „răscumpărarea miresei”, care se face exclusiv cu „monede din aur” [48, p. 127-132].

Astfel, romii soroceni continuă să trăiască în lux și bogăție, păstrând „tradițiile drepte” și „sângele regesc”, care le-au fost transmise prin moștenire de către strămoșii lor „egipteni”.

VI. Regiunea nord-africană (provincia romană Numidia)

„<...> Fără a aspira să inițiez o cercetare detaliată despre originea acestui trib misterios, cred că totuși merită să menționez una dintre opiniile care vizează acest subiect, pe care am găsit-o în manuscrisul «Описание Бессарабии» (în limba română: «Descrierea Basarabiei» – I. D.) [51, p. 207], alcătuită de istoricul-geograf Pavel Svinyin [36]: «În perioada de maximă ascensiune a Imperiului Roman, țiganii erau un popor cu aptitudini speciale, aserviți romanilor. Ei se numeau «Tinghieni», iar regiunea africană în care aceștia locuiau a fost denumită de greci *Numidia* [35], deoarece strămoșii țiganilor duceau un mod de viață exclusiv nomad. De la greci și romani, strămoșii țiganilor au preluat mai multe cuvinte, pe care și astăzi le regăsim în dialectul lor. După invazia în această regiune a oștilor turcice, cărmuitorul tinghienilor – Tinghian a dus lupte neconținute contra acestora, dar până la urmă a fost înfrânt, fiind nevoit să se refugieze în Europa, traversând provincia romană *Mauretania Tingitana* (posibil în Spania – prima țară europeană unde s-au refugiat „tinghienii” [strămoșii romilor/țiganilor], băștinașii au denumit această populație *tingitani/gitanos* – I. D.). Ulterior, deoarece «poporul lui Tinghian» se remarcă permanent prin inconsecvență, necredință și furt, acesta a fost alungat dintr-o țară în alta. Inițial strămoșii țiganilor au fost alungați din Spania, apoi din Anglia, Germania, ca până la urmă, în anul 1417, aceștia să ajungă în Țara Moldovei, iar de aici în Valahia (Țara Românească). Alexandru, Domnitorul Țării Moldovei – supranumit «cel Bun» [2] le-a acordat din milostenie țiganilor «dreptul de a se folosi gratuit de apă și aer pentru viețuire și a căpăta focul pentru prelucrarea fierului». Când anume și în ce împrejurări aceștia au fost ulterior aserviți în Moldova, astăzi, nu există mențiuni istorice certe și nici nu sunt atestate anumite dovezi diplomatice <...>» [46, p. 529].

Această informație etnografică publicată într-o revistă istorică de ofițerul Statului Major General al armatei țariste Aleksandr Zașciuk (membru asociat al Societății Imperiale Ruse de Geografie) [52] – face referință la șapte aspecte principale privind originea (patria istorică), endonimul/etnonimul, statutul social, meșteșugul practicat, prima atestare în Țara Moldovei și ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni:

1. Patria istorică – *Numidia* (provincia romană situată în Africa de Nord, locuită de strămoșii romilor/țiganilor, care duceau un mod de viață nomad; *Nomazi* = *Numidia*).

2. Endonimul nord-african – *Tinghieni* (sorginte nedeterminată).

3. Etnonimul spaniol – *Tingitani/Gitanos* (sorginte posibilă: denumire preluată de la numele „inițial” al strămoșilor romi – „Tinghieni” sau pro-

vincia romană „Mauretania Tingitana” [33] – I. D.); etnonimul european – *Țigani* (sorginte posibilă: apelativ preluat de la numele conducătorului poporului tinghian: *Tinghian* = *Țigan* – I. D.).

4. Statutul social: inițial, strămoșii țiganilor au fost un *popor nomad aservit* Imperiului Roman; apoi, după invazia oștilor turcice au devenit – *refugiați de război* în Europa Occidentală. După ce în mod forțat au fost expulzați din Europa Occidentală – strămoșii țiganilor au devenit *emigranți politici*. În Țara Moldovei, inițial, strămoșii țiganilor au fost primiți în calitate de *liber-profesioniști*; apoi, în condiții incerte, au fost aserviți, finalmente devenind – *robi*.

5. Meșteșugul practicat – *fierăria*.

6. Prima atestare a strămoșilor romilor/țiganilor în Țara Moldovei – anul 1417.

7. Ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni: provincia romană Numidia – provincia romană Mauretania Tingitana – Spania – Anglia – Germania – Țara Moldovei.

În prezent, în Republica Moldova este atestat un subgrup etnic distinct al *romilor lăieși* (romi-nomazi), care fac parte din categoria socială a *romilor fragmentar integrați*.

VII. Regiunea sud-est europeană (spațiul carpatic)

„<...> La afirmația aproximativă a unor specialiști în materie, către 10 mii de ani î. Hr., ar fi luat sfârșit ultima perioadă glaciară, a patra. La topire, apele s-au revărsat, parțial, prin izvoarele Dunării, la vale, spre Marea Neagră. S-a produs un potop înspăimântător, păstrat în memoria generațiilor drept... «Potopul Mondial». După evacuarea apelor, în spațiul montan carpatic s-a întins o străveche civilizație, cu condiții favorabile pentru dăinuire. Spațiul carpatic este unul unicat în Europa, unde s-au format populațiile ariene, din care provin toate semințiile europene și cele indo-iranice. Populația carpatină salvată de năpasta năprasnicului cataclism natural a profitat de condiții climaterice favorabile pentru trai și resurse naturale imense, unele aflate chiar la suprafața solului, sub forma unor munți de sare. Ulterior, ca urmare a unei explozii demografice milenare, leagănul primar al civilizației nu a mai putut să hrănească populația, fapt ce a dus la migrațiile populațiilor ariene din spațiul carpatic spre Mesopotamia și îndepărtata Indie. Ulterior, arienii, stabilindu-se în spațiul indian, au creat o civilizație umană strălucită.

Între secolele VI–II î. Hr., în India se înregistrează supremația fierului în procesul de confecționare a uneltelor de producție. Deja în secolele VII–XII d. Hr., pe fundalul evoluției orașelor, un avânt căpătă meșteșugurile și comerțul. Meșteri iscusiți, indienii cu har divin lucrau nu numai aurul și argintul, dar și un alt metal mai prozaic – fierul, care era folosit nu numai de armurieri în scop militar, ci și în interes pașnic în viața de toate zilele. Aceste

calități meșteșugărești ale indienilor au fost imediat sesizate de hoardele tătaro-mongole ale lui Gînghis Han [22], care la 1221 au pătruns în nordul regiunii Punjab [38] și au prizonierat cete întregi, cu familii cu tot, de meșteșugari indieni. Meșteșugarii indieni specializați în prelucrarea metalelor au avut parte de o atitudine cruțătoare din partea cuceritorilor mongoli, care i-au mobilizat în armata lor, purtându-i pretutindeni, până în Europa, obligându-i să asigure necesarul militar – potcoave, săbii, sulite etc.

La scurt timp după decesul lui Gînghis Han, are loc dezmembrarea Imperiului Mongol [27]; Hoarda de Aur [24] apărută pe o parte semnificativă din teritoriile acestuia s-a întins și peste meleagurile carpato-nistrene, stabilindu-și o «filială» în spațiul actual al Republicii Moldova. Smulși din Punjabul natal, indienii răpiți s-au trezit, cu timpul, deja sub stăpânirea lui Batu Han [7], în spațiul neocrotit al cnezatelor răzlețite rusești, al Moldovei (viitoarei țări), Ungariei, Poloniei.

Meșteșugarii prizonierați, acești «indieni cu mâini de aur», sunt strămoșii romilor europeni; în spațiul carpato-nistrean ei au pătruns după 1226, când Batu Han a atacat Europa Apuseană, ajungând până aproape de Veneția. Staționând în aceste teritorii aproximativ 100 de ani, către anul 1363, după înfrângerea suferită în bătălia de la Apele Albastre [6] – «filială» Hoardei de Aur din Moldova se destramă, iar rămășițele oștilor tătarești și meșteșugarii indieni aduși cu forța încoace au nimerit în prizonieratul învingătorilor locali. Peste 20 de ani de la finele acestei bătălii istorice, domnitorul Țării Moldovei – Petru I Mușat [37] a întins hotarele țării până la râul Nistru, Marea Neagră și Dunăre. În acest răstimp, tătarii prizonierați și „indienii”, numiți în India – *tșingani/țigani* (romi), sunt înregistrați în categoria robilor locali. Pe parcurs, tătarii s-au asimilat, iar romii s-au conservat până în zilele noastre, fiind timp de jumătate de mileniu – robi, fie la domnia Moldovei, fie la mănăstiri, fie la nobilimea locală. Oficial se consideră că patria romilor de altădată este India. De fapt, patria lor originală – sunt Carpații. Ei au revenit acasă, la vatra preistorică <...>” [15, p. 13-19].

Autorul acestei supoziții inedite, ca „ultim cuvânt al științei” – doctorul în istorie, Vlad Ciubuciu [34], dezvăluie într-un studiu istoric opt aspecte principale privind originea (proto-patria/patria istorică), etnonimul, endonimul, statutul social, meșteșugurile practicate, prima apariție în spațiul carpato-nistrean și ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni:

1. Proto-patria – *spațiul carpatic* (10 000 î. Hr.).
2. Patria istorică – *India*.
3. Etnonimul – *Tșingani/Țigani* (sorginte nedeterminată).
4. Endonimul – *Romi* (sorginte nedeterminată).

5. Statutul social: inițial, strămoșii romilor/țiganilor au fost *liber-profesioniști* în orașele indiene; apoi, în anul 1221 d. Hr., după invazia hoardelor mongole în India/regiunea Punjab, aceștia au devenit – *prizonieri de război* mobilizați în serviciul militar. După retragerea oștilor mongole din Țara Moldovei (1363 d. Hr.), meșteșugarii prizonierați indieni părăsiți pe câmpul de luptă – au fost trecuți în categoria *robilor locali*.

6. Meșteșugurile practicate: inițial, în India, strămoșii romilor/țiganilor au fost *meșteșugari iscusiți în prelucrarea metalelor*; apoi, fiind prizonierați cu forța de hoardele mongole, au devenit *armurieri și potcovari*. După ce au fost „uitați” de armata mongolă pe câmpul de luptă, ulterior, în Țara Moldovei romii/țiganii au fost trecuți în categoria robilor locali, devenind – *fierari, zlătari (aurari), argintari, armurieri*.

7. Prima apariție a strămoșilor romilor/țiganilor în spațiul carpato-nistrean – anul 1226 d. Hr.

8. Ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni: spațiul carpatic – Mesopotamia – India – Imperiul Mongol – Hoarda de Aur (filiala din spațiul carpato-nistrean) – Țara Moldovei.

După aproximativ jumătate de mileniu de la prima apariție a strămoșilor romilor/țiganilor în Țara Moldovei, deja spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, în acest teritoriu sunt atestate patru tagme (bresle de meșteșugari – I. D.) principale ale romilor/țiganilor robi domnești, care și-au dus viața de „paria” în mijlocul unui popor băștinaș îngăduitor: „<...> tagma *lăeșilor*, meșteșugul lor fiind fierăria; tagma *lingurilor* (ce se numesc și *rudari*), prelucrează lemnul, făcând copăi, fuse și alte lucruri asemănătoare spre vânzare și pentru folosul lor; tagma *ursarilor*, ce se hrănesc cu creșterea și vânzarea catărilor de prăsilă; tagma țăganilor *aurari*, care agonisesc aurul-nisip din apele curgătoare. Pentru împlinirea dăjdiilor anuale către stăpânul lor – toți țiganii domnești sunt slobozi să se plimbe și să se hrănească în toate județele țării <...>” [10, p. 6-7].

VIII. Regiunea sud-est europeană (Grecia antică/insula Lemnos)

„<...> Există o astfel de legendă. Cândva..., poporul *romilor sinti* locuia pe insula Lemnos [30], situată în Marea Egee. Într-o zi, când pe muntele Olimp s-a iscat o nouă ceartă între *Zeus* și soția sa *Hera*, fiul lor – *Hefaistos* a convins-o pe mama sa, ca aceasta să nu se opună voinței soțului, amintindu-i cum ar putea să devină și ea o victimă nevinovată a mâniei zeului suprem: «Adu-ți aminte, când am zburat spre tine ca să te salvez... *Zeus* m-a apucat de un picior și m-a plasat lângă pragul ceresc. O zi întregă eu am oscilat între nori, ca în final, după ce soarele a apus, am căzut pe insula Lemnos, unde am fost vindecat de *romii sinti*».

Este important de menționat faptul că această poveste s-a întâmplat anume cu *Hefaistos* – zeul fo-

cului, patronul meșteșugarilor fierari. Eu sunt descendentul acestui neam străvechi al romilor sinti. De fapt, *romi* și *sinti* sunt cuvinte identice. Strămoșii mei pe linie maternă erau *suderi* – aceștia posedau taina magiei și puteau să se «teleporteze» în alte lumi ascunse de conștiința unui om obișnuit. Strămoșii tatălui meu au fost *armurieri* iscusiți; aceștia posedau taina focului și confecționau săbii care desfigurau dintr-o pălitură armele și scuturile adversarilor. Odinioară, strămoșii mei erau *războinici viteji*, dar, cu câteva secole în urmă, ei s-au jurat că nu vor mai apăra cu arma în mână pe nici un conducător politic; aceștia au fost trădați mișelește de un cârmuitor local, pentru care ostașii romi sinti și-au vărsat sângele. De atunci, romii sinti s-au refugiat pe insula Lemnos, apărându-și familiile de consecințele nefaste ale acestui act perfid. În schimb, cei doi Mari Preoți ai romilor sinti – zeul focului *Hefaistos* și zeul soarelui *Apollo* – i-au încuviințat să confecționeze arme; când vine noaptea, romii sinti călesc armele cu ajutorul lui *Hefaistos*, iar ziua, aceștia se închină lui *Apollo*, cu ajutorul căruia forjează metalul. Totodată, prin rugăciunile adresate către zeul soarelui *Apollo*, romii sinti s-au pricopsit cu lingouri de aur, care sunt generate din razele solare răsfirate pe tot cuprinsul pământului. În același timp, zeul focului *Hefaistos* este zeul nopții. Când vine noaptea, la romii sinti încep să se aprindă ochii; spre deosebire de alte popoare, aceștia se orientează mai bine în spațiu pe timp de noapte. Romii sinti iubesc să aprindă noaptea câte un rug imens, împrejurul căruia se odihnesc, dorm și se distrează.

În viața mea am întâlnit mai multe neamuri de romi, care s-au împrăștiat prin toată lumea: *lovari*, *kotlyari*, *horahai*, *lyuli* etc. Fiecare neam al romilor încearcă cu tot dinadinsul să demonstreze că anume neamul său este cel mai veritabil, cel mai superior, cel mai străvechi, cel mai...; în schimb, când suntem atacați de străini, toți devenim victime ale pogromului țigănesc. Suntem omorâți «fără nici o discriminare», pentru că străinii ne percep pe toți în calitate de «țigani»; nimeni nu se întreabă de originea și vechimea neamului nostru. La fel ca și strămoșii noștri, noi, romii, suntem pretutindeni persecutați. Când ne deplasăm spre un capăt al pământului, căutând un loc mai prielnic pentru trai, îndată suntem alungați de către băștinași; când schimbăm direcția și peregrinăm spre alt colț al lumii, bărbații ne sunt întemnițați și omorâți în închisori. Poporul care și-a pierdut patria, pământul unde sunt înmormântați strămoșii săi, este sortit să hoinărească prin toată lumea.

Totodată, noi, romii, suntem un popor talentat și curajos. Dumnezeu ne-a înzestrat cu o istorie și un trecut remarcabil. Cândva, istoria neamului nostru va fi dezvăluită, dar încă nu a sosit momentul potrivit. Încă suntem dominați de mândrie. Am auzit de la bunelul meu, care a stat de vorbă cu bunelul

său, că... va veni într-o bună zi un «mare om» pe un armăsar alb, stăpânul tuturor triburilor faraonice ale romilor, care ne va uni pe toți grămadă, sub conducerea sa; atunci persecuția și pogromurile țigănești vor fi mult mai greu de realizat, căci vom deveni un popor mai unit și puțin mai respectat <...>» [45, p. 163-165].

Autorul acestei legende, liderul Societății Civile și fondatorul primei asociații obștești a romilor din Republica Moldova – domnul Pavel Andreicenco [41, p. 264-271], președintele Societății social-culturale moldovenești „Romii Moldovei” [25], expune șase aspecte principale privind originea (patria istorică), endonimul/etnonimul, statutul social și ocupația prestată/meșteșugurile practicate de către strămoșii romilor/țiganilor moldoveni:

1. Patria istorică – *Grecia antică* (insula Lemnos).
2. Endonimele – *Romii sinti*, *romii lovari*, *romii kotlyari*, *romii horahai*, *romii lyuli* (sorginte nedeterminată).
3. Etonimul – *Țigani* (sorginte nedeterminată).
4. Statutul social: inițial, au fost *războinici viteji*; apoi, după ce au fost trădați de către un conducător politic local – au fost nevoiți să părăsească locurile natale, devenind – *refugiați politici/persoane hoinare*.
5. Ocuța prestată: femeile rome sinti sunt – *prezicătoare*.
6. Meșteșugurile practicate: bărbații romi sinti sunt – *fierari* și *armurieri*.

Actualmente, termenii *romi* și *nomazi* sunt utilizați de experții în domeniul abordării problematiceii rome în cadrul activității transversale a instituțiilor componente ale Consiliului Europei pentru a cuprinde diversitatea largă a grupurilor vizate: pe de o parte – a) *Romi*, *Sinti/Manush*, *Cale*, *Kaale*, *Romani-chals*, *Boyash/Rudari*; b) egiptenii balcanici: *Egipteni* și *Ashkali*; c) grupurile orientale: *Dom*, *Lom* și *Abdal*; și pe de altă parte, grupurile *Travellers* (nomazi), *Yenish* și populațiile seminomade desemnate prin termenul administrativ francez „*Gens du voyage*”, precum și persoanele care se autoidentifică – *Gypsies* (Țigani – I. D.) [11].

IX. Regiunea sud-est europeană (provincia Dacia romană)

„<...> În privința originii țiganilor și a epocii când aceștia și-au făcut apariția în Moldova, părțile sunt în mod excesiv împărțite. Prin urmare, în mod categoric, țiganii nu sunt băștinași în Moldova; culoarea pielii lor, asemănătoare cu cea a indienilor, face să fie considerați de mai multe persoane drept descendenți ai unei mari emigrări de paria. Pe de altă parte, țiganii care se află în prezent în provinciile transdanubiene, ca și cei care mai sunt răspândiți în unele regiuni ale Europei, sunt descendenții sclavilor pe care coloniștii romani îi cărau în urma armatelor lor și pe care îi foloseau la marile lucrări. Acești

sclavi proveniți în urma invaziilor ostașilor romani în Asia și Africa și-au păstrat tipul original până în prezent. Coloniștii romani care s-au stabilit în Dacia au păstrat un număr oarecare de sclavi, atât la cultivarea pământului, cât și pentru treburile casei lor. Astfel, acești sclavi și-au păstrat statutul lor social, din generație în generație, considerați a fi patrimoniu individual de la un moștenitor la altul. Treptat, acești oameni amărâți s-au deprins cu dependența, astăzi la nimeni nu le trece prin cap ca să scape de ea. Cu toate că legea le acordă dreptul ca să se răscumpere la prețul cu care au fost cumpărați, puțini dintre țigani se folosesc de acest drept, cu toate că posedă suma necesară. În Moldova nu s-a făcut niciodată un recensământ al țiganilor, numărul lor se estimează a fi 120 000. Dintre aceștia se evidențiază cel mai mult nomazii liberi, *lăieșii*, care aparțin statului și căruia fiecare familie de lăieși îi plătește un tribut anual. Lăieșii nu au un domiciliu fix, străbat țara în cete răzlețe de câte 50–60 de persoane și se stabilesc în vecinătatea orașelor și a satelor mari, unde-și pot practica cu ușurință diferite meșteșuguri. În mod deosebit, sunt fierari, spoitori, căldărari, cei care fac pieptene de corn, cărămizi și la nevoie zidari. Femeile bătrâne câștigă bani din ghicit, dar ceea ce practică toți cu cea mai mare îndemănare e arta de a pune mâna pe lucrul altuia <...>” [14, p. 197-198].

Autorul acestei informații, botanistul elvețian Charles Guebard, referindu-se parțial la situația romilor/țiganilor din Țara Moldovei la mijlocul secolului al XIX-lea, a reliefat în cercetarea sa descriptivă istorico-geografică [23] – opt aspecte principale privind originea (proto-patria/patria istorică), etnonimele, statutul social, ocupația prestată/meșteșugurile practicate, prima apariție în spațiul carpato-nistean și ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni:

1. Proto-patria – Asia (Orientul Apropiat – I. D.) și Africa (regiunea de nord – I. D.).

2. Patria istorică – provincia romană Dacia [16].

3. Etonimele – Țigani (sorginte nedeterminată); Lăieși (nomazi liberi).

4. Statutul social: inițial, *liber-profesioniști* (locuitori ai Africii și Asiei); apoi, după ce au fost prizonierați de către ostașii Imperiului Roman, au devenit – *sclavi particulari*; după retragerea coloniștilor romani din spațiul carpato-nistean, sclavii particulari au fost „reprofilati” de conducătorii politici locali în – *robi*, aflați în proprietatea statului.

5. Ocuțația prestată: femeile lăiașe sunt *ghicitoarese*.

6. Meșteșugurile practicate: bărbații lăieși sunt *fierari, spoitori, căldărari, pieptănari, cărămizidari, zidari* (la nevoie); pe lângă aceste ocupații și meșteșuguri practică toți cu cea mai mare îndemănare – *furțișagul*.

7. Prima apariție a strămoșilor romilor/țiganilor în spațiul carpato-nistean – anul 106 d. Hr.; aceasta se produce concomitent cu sosirea primilor coloniști în provincia romană Dacia.

8. Ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni: Asia (Orientul Apropiat) – Africa (regiunea de nord) – Imperiul Roman – Dacia (provincia romană) – spațiul carpato-nistean.

În prezent, în Republica Moldova este atestat un subgrup etnic distinct al *romilor ciori* (romi-hoți/vânzători/tămăduitori de cai; limba romani: *cior = hoț*) care fac parte din categoria socială a *romilor tradiționali*.

X. Regiunea sud-est europeană (Voievodatul Transilvaniei)

„<...> Dintre toți domnitorii Țării Moldovei, cel mai apreciat de popor și cel mai cunoscut în lume a fost Ștefan cel Mare [39]. Dar în virtutea calităților sale de conducător deștept și ostaș curajos, chiar și acest «mare om» s-a confruntat în viața sa cu unele neajunsuri. Căci, orice om, după ce a obținut o victorie într-o bătălie, trebuie să se pregătească de altă provocare, care apare în preajmă. Ferice de cel care poate nu doar să obțină victorii, dar și să iasă din impasurile vieții.

După victoria răsunătoare obținută în Bătălia de la Vaslui [9], domnitorul Țării Moldovei, Ștefan cel Mare a cerut «o mână de ajutor» de la regele Poloniei – Cazimir al IV-lea [13] și regele Ungariei – Matia Corvin [32], ca să-și apere țara de o nouă invazie «răzbunătoare» pregătită de oastea otomană, aflată sub conducerea sultanului turc – Mehmed al II-lea Cuceritorul [31]. În acel moment de mare cumpănă, domnitorul Țării Moldovei avea nevoie stringentă de arme; spre deosebire de alți suverani, Ștefan cel Mare mai multă încredere ținea în «oastea populară» formată din «talpa țării», decât în mercenari, care «luptau doar pentru bani». Anume pentru a-și înarma «oastea populară» s-a adresat după ajutor Ștefan cel Mare către vecini: unguri și polonezi. Însă împărații creștini «n-au dorit să-l ajute cu înăduială» pe Ștefan cel Mare; aceștia au cerut în calitate de răsplată pentru armamentul livrat: «Aur, pământ sau produse alimentare de origine animală (vite, cai, ovine etc.)». Ștefan cel Mare n-a voit să satisfacă solicitarea avidă a împăraților creștini, răspunzându-le: «Să fi avut aur, eu puteam să procur armament din orice altă țară <...>; pământ de vânzare în Țara Moldovei nu veți găsi, căci noi <...> pentru ce mai luptăm? Viețile strămoșilor și fraților noștri, care au apărut acest pământ, nu se pun în vânzare <...>; cât privește oferta propusă de domniile voastre ca să vă furnizez produse alimentare în schimb pentru armament, la fel <...> nu pot să o înfăptuiesc; deoarece îmi rămâne oastea flămândă. Cum aș putea eu să mă avânt în luptă cu ostașii lihniți de foame?».

O săptămână a stat și a meditat în singurătate cel mai deștept conducător al Țării Moldovei, după care ajuns la cea mai înțeleaptă decizie. Ștefan cel Mare a formulat o invitație oficială către toți romii fierari din Transilvania, care trăiau în corturi, hoinăreau ici-colo prin păduri și câștigau cu greu câțiva bănuți pentru a-și hrăni familiile lor numeroase. În schimb, dacă răspundeau pozitiv la solicitarea domnitorului, aceștia aveau să obțină dreptul să circule fără restricții prin toată Țara Moldovei, să presteze serviciile lor pentru băștinași și să-și construiască case la marginea țării – în apropiere de cetatea Sorocii, un loc binecuvântat de Dumnezeu și natură. Romii fierari din Transilvania au răspuns cu îngăduință acestei oferte nobile; de mult timp aceștia doreau să găsească un loc de trai permanent: «o țară unde să fie primiți, dar să nu fie fugăriți». După ce romii fierari au trecut cu șatrele lor în Țara Moldovei, căruțele și caii lor au fost utilizați pentru a ajuta populația locală să se strămute din calea turcilor în zone muntoase; bărbații «fierari din naștere» într-un timp foarte scurt au produs o cantitate imensă de armament (săbii, lănci, săgeți, topoare etc.), care era extrem de necesar oștirilor moldovenești. După bătălia crâncenă de la Valea Albă [8], Ștefan cel Mare și-a ținut promisiunea și a oferit drept răsplată romilor fierari dreptul de a-și construi case pe pământul de lângă cetatea Sorocii, spunându-le: «Ați făcut o faptă mare pentru țara noastră, care a devenit și a voastră... De acum încolo puteți să vă construiți pe aceste locuri case mari și frumoase, așa cum este și țara noastră – Țara Moldovei».

Însă, în virtutea faptului că romii fierari erau meșteri iscusiți în prelucrarea metalului, în același timp, aceștia aveau un mare neajuns, care este prezent și acum la majoritatea urmașilor lor – «analfabetismul». Atunci, nici unuia dintre romii fierari «nu i-a trecut prin cap ideea» ca să solicite un document oficial, care să certifice cu ștampilă domnească această «răsplată nobilă». După moartea lui Ștefan cel Mare, nobilimea străină «fanarioță», impusă de otomani în Țara Moldovei, i-a aservit cu forța pe romii fierari, care «reprezentau o sursă permanentă de venit». La multiplele încercări de a se opune acestei acțiuni de «înrobire silită a romilor fierari», care argumentau că au fost cândva răsplățiți cu libertate de Ștefan cel Mare, «fanarioții» le răspundeau în mod grosolan «să se ducă la el în mormânt și să aducă de acolo documentul» care să certifice această faptă produsă cu mult timp în urmă. Astfel, după moartea lui Ștefan cel Mare, romii fierari și-au pierdut libertatea dăruită de domnitor drept răsplată pentru munca lor. Însă toleranța și cumsecădenia populației locale, izvorâtă din credința creștină, le-a permis romilor fierari din Dealul Sorocii să supraviețuiască și să se înmulțească. Cu timpul, anume orașul Soroca a devenit capitala tuturor romilor; aici și-au găsit adă-

postul și «locul de veci» mai multe neamuri de romi, care ulterior au venit și s-au stabilit cu traiul în Țara Moldovei <...>»⁵.

Autorul acestei legende, baronul romilor din Republica Moldova, domnul Artur Cerari [28], formulează șase aspecte principale privind originea (patria istorică), endonimul, statutul social, meșteșugul practicat, prima apariție în Țara Moldovei și ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni:

1. Patria istorică – *Voievodatul Transilvaniei* [42].

2. Endonimul – *Romi* (sorginte nedeterminată).

3. Statutul social: inițial, strămoșii romilor erau *persoane hoinare*, fugărite ici-colo de autoritățile și băștinașii din Transilvania. După ce au dat curs invitației lui Ștefan cel Mare, romii au *imigrat* în Țara Moldovei, devenind *liber-profesioniști*. Odată cu instaurarea regimului turco-fanariot în Țara Moldovei, romii au fost aserviți de nobilimea locală, devenind *robi particulari*.

4. Meșteșugul practicat – *fierăria și confecționarea armamentului*.

5. Prima apariție a strămoșilor romilor/țiganilor în Țara Moldovei – anul 1475.

6. Ruta de migrație a strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni: *Voievodatul Transilvaniei – Țara Moldovei*.

Teritoriul „lăsat moștenire de Ștefan cel Mare” strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni ulterior a devenit „capitala istorico-culturală a tuturor romilor”. După cel de-al Doilea Război Mondial, orașul Soroca a devenit pentru toți romii din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste un punct de atracție spirituală. Aici se organizau cele mai frumoase petreceri tradiționale în stil romani: nunți, cumetrii, festivități populare etc. Din toate colțurile Uniunii Sovietice, romii veneau în orașul Soroca, la o întâlnire cordială cu liderul lor – baronul Mircea Cerari, pentru a solicita un ajutor material, credit financiar pentru inițierea unei afaceri, consiliere sau „a cere dreptate” de la sfatul înțelepților romi (judecata romani). Pentru sfaturile sale înțelepte și faptele bune realizate în folosul comunității rome, baronul Mircea Cerari din orașul Soroca a fost supranumit neoficial – *aristocratul poporului rom din secolul al XX-lea* [49].

Totodată, anume în orașul Soroca romii au devenit primii milionari în URSS, atunci când s-au deschis oficial cooperativele, în perioada conducerii lui Mihail Gorbaciov (la mijlocul anilor '80 ai secolului al XX-lea). Însă odată cu destrămarea URSS și instaurarea posturilor vamale, capitala romilor a sărăcit completamente de populație, care a emigrat masiv în Federația Rusă și a rămas „fără de bani”. Astăzi, aproape toate casele romilor din orașul Soroca sunt abandonate. Despre bogăția de altădată a romilor soroceni mai amintesc doar articolele bulversante din ziarele sovietice [44].

În prezent, istoria romilor este marcată de o varietate interdisciplinară a „petelor albe” care urmează a fi treptat înlăturate prin cercetări fundamentale în domeniul științelor socio-umaniste. În virtutea aplicării intransigente a demersului științific umanist, bazat în mare parte pe analiza surselor istoriografice, totuși „acolo unde acestea lipsesc” – merită a fi luate în considerație și legende locale, păstrate și promovate „din generație în generație” în memoria colectivă a romilor/țiganilor moldoveni. Totodată, legende locale necesită a fi stringent valorificate

și din considerentul limitelor temporale: din păcate, unele dintre acestea „deja au plecat într-o altă lume” – împreună cu ultimii păstrători romi.

În finalul acestui studiu etnologic, prezentăm un tabel care sistematizează mențiunile cu privire la originea (patria istorică), endonimul/etnonimul, statutul social, ocupația/meșteșugul, precum și primele atestări ale strămoșilor romilor/țiganilor moldoveni în spațiul carpatonistean conservate în legende locale și consemnate în publicații.

Nr.	Legendă locală / Informație	Proto-patria / Patria istorică	Endonimul/ Etnonimul	Statutul social	Ocupația / Meșteșugul	Prima atestare în spațiul carpatonistean / Țara Moldovei	Ruta de migrație
1.	Legendă locală / Sursă: informator de etnie romă; cercetare etnologică de teren (or. Soroca, 2009)	Patria istorică – India (regiunea sud-asiatică)	Etnonimul – <i>Țigan</i> / hidronimul <i>Ind</i> (Sengge / Cingene = Țigan)	Servitori la curțile regilor indieni (India). Muncitori migranți (Europa)	Fierăria și confecționarea armamentului	–	–
2.	Legendă locală / Sursă: informator de etnie romă-cercetare etnologică de teren (or. Chișinău, 2012)	Patria istorică – India (regiunea sud-asiatică)	Etnonimul – <i>Țigan</i> / hidronimul <i>Ind/Gange</i> (Sind-Gan = Țigan)	Liber-profesioniști (India). Emigranți politici	Artiști ambulanti: muzicanți, cântăreți, dansatori	–	–
3.	Legendă locală / Sursă: Publicație / Revistă istorică (or. Odesa, 1906)	Patria istorică – Imperiul Babilonian (regiunea central-asiatică)	Etnonimul – <i>Țigan</i> (sorginte nederminată)	Liber-profesioniști	Fierăria	–	–
4.	Informație / Sursă: Publicație / Ziar (or. Craiova, 1938)	Proto-patria – Bactria (regiune istorică central-asiatică). Patria istorică – India (regiunea sud-asiatică)	Endonimul asiatic – <i>Zgriptii</i> (popor de sorginte indo-germană / ariană). Endonimul european – <i>Romi</i> (limba sanscrită: oameni iubitori de libertate). Etnonimul – <i>Athinganoi</i> / <i>Țigani</i> (limba greacă: oameni murdari, intangibili)	Liber-profesioniști (India). Refugiați de război (Europa catolică). Robi (Țările creștine ortodoxe)	Războinici iscusiți, potcovari, șelari, armurieri și muzicanți (India). Fierari, zidari, lăutari, salahori (Europa). Lucrători sezonieri utilizați la muncile agricole, mineritul aurifer, extragerea sării și păcurii (Țara Moldovei)	Țara Moldovei – anul 1405	Ruta de migrație a strămoșilor romilor / țiganilor moldoveni: regiunea istorică Bactria – India – Belucistan – Persia – munții Caucaz – gurile râului Volga – peninsula Crimeea – Polonia – Țara Moldovei

5.	Legendă locală / Sursă: informator de etnie romă-cercetare etnologică de teren (or. Soroca, 2010)	Patria istorică – Egipt / Califatul Abbasid (regiunea nord-africană)	–	Nobili locali. Refugiați politici	–	Spațiul carpato-nistrean – 815 d. Hr.	–
6.	Informație / Sursă: Revistă istorică (or. Odesa, 1863)	Patria istorică – Numidia (provincie romană nord-africană)	Endonimul nord-african – <i>Tinghieni</i> (sorginte nedeterminată). Etnonimul spaniol – <i>Tingitani</i> / <i>Gitanos</i> (sorginte posibilă: denumire preluată de la numele „inițial” al strămoșilor romi – „Tinghieni” sau provincia romană „Mauretania Tingitana”). Etnonimul european – <i>Țigani</i> (sorginte posibilă: de la numele conducătorului poporului tinghian – Ținghian = Țigan)	Popor nomad aservit Imperiului Roman (Numidia). Refugiați de război. Emigranți politici (Europa Occidentală) Liber-profesioniști. Robi (Țara Moldovei)	Fierăria	Țara Moldovei – anul 1417	Ruta de migrație a strămoșilor romilor / Țiganilor moldoveni: provincia romană Numidia – provincia romană Mauretania Tingitana – Spania – Anglia – Germania – Țara Moldovei
7.	Informație / Sursă: Publicație / Studiu istoric (or. Chișinău, 2015)	Proto-patria – Spațiul carpatic (regiunea sud-est europeană). Patria istorică – India (regiunea sud-asiatică)	Etnonimul – <i>Țingani</i> / <i>Țigani</i> (sorginte nedeterminată). Endonimul – <i>Romi</i> (sorginte nedeterminată)	Liber-profesioniști (India). Prizonieri de război (Imperiul Mongol). Robi locali (Țara Moldovei)	Meșteșugari iscusiți în prelucrarea metalelor (India). Armurieri, potcovari (Imperiul Mongol). Fierari, zlătari (aurari), argintari, armurieri (Țara Moldovei)	Spațiul carpato-nistrean – 1226 d. Hr.	Ruta de migrație a strămoșilor romilor / Țiganilor moldoveni: Spațiul carpatic – Mesopotamia – India – Imperiul Mongol – Hoarda de Aur (filiala din spațiul carpato-nistrean) – Țara Moldovei
8.	Legendă locală / Sursă: informator de etnie romă-Publicație / literatură artistică (or. Chișinău, 2002)	Patria istorică – insula Lemnos / Grecia antică (regiunea sud-est europeană)	Endonimele – <i>Romii sinti</i> , <i>romii lovari</i> , <i>romii kotlyari</i> , <i>romii horahai</i> , <i>romii lyuli</i> (sorginte nedeterminată). Etnonimul – <i>Țigani</i> (sorginte nedeterminată)	Războinici viteji. Refugiați politici. Persoane hoinare	Ocupația femeilor rome sinti – prezicătoare. Meșteșugurile bărbaților romi sinti – fierari, armurieri	–	–

9.	Informație / Sursă: Publicație / Studiu istorico-geografic (București, 2007 / Geneva, 1849)	Proto-patria – Asia (Orientul Apropiat) și Africa (regiunea de nord). Patria istorică – provincia romană Dacia (regiunea sud-est europeană)	Etnonimele – <i>Țigani</i> (sorginte nedeterminată). <i>Lăieși</i> (nomazi liberi)	Liber-profesioniști (Asia și Africa). Sclavi particulari (Imperiul Roman). Robi ai statului (Țara Moldovei)	Femeile lăiașe – ghicitoare. Bărbații lăieși – fierari, spoitori, căldărari, pieptănari, cărămidari, zidari (la nevoie). Ocupație comună specifică lăieșilor – furțișagul	Spațiul carpato-nistrean – 106 d. Hr.	Ruta de migrație a strămoșilor romilor / țiganilor moldoveni: Asia (Orientul Apropiat) – Africa (regiunea de nord) – Imperiul Roman – Dacia (provincia romană) – spațiul carpato-nistrean
10.	Legendă locală / Sursă: informator de etnie româncercetare etnologică de teren (or. Soroca, 2011)	Patria istorică – Voievodatul Transilvaniei (regiunea sud-est europeană)	Endonimul – <i>Romi</i> (sorginte nedeterminată)	Persoane hoinare (Voievodatul Transilvaniei). Imigranți. Liber-profesioniști. Robi particulari (Țara Moldovei)	Fierăria și confecționarea armamentului	Țara Moldovei – anul 1475	Ruta de migrație a strămoșilor romilor / țiganilor moldoveni: Voievodatul Transilvaniei – Țara Moldovei

Note

¹ Această legendă a fost preluată în anul 2009 în orașul Soroca de la N. S. (a. n.1985), informator de etnie romă (ciocănar) în timpul cercetării etnologice de teren, realizate în cadrul proiectului instituțional 06.410.021F *Evoluția comunității romilor din Moldova: aspecte istorice și etnografice* al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei (2006–2010).

² Această legendă a fost preluată în anul 2012 în orașul Chișinău de la A. L. (a. n. 1990), informatoare de etnie romă (lăiașă) în timpul cercetării etnologice de teren, realizate în cadrul proiectului instituțional 11.817.07.20F *Dimensiunea europeană a patrimoniului etnografic al Republicii Moldova* al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei (2011–2015).

³ Această legendă a fost preluată în anul 2010 în orașul Soroca de la V. P. (a. n. 1947), informatoare de etnie romă (ciocănară) în timpul cercetării etnologice de teren, realizate în cadrul proiectului instituțional 06.410.021F *Evoluția comunității romilor din Moldova: aspecte istorice și etnografice* al IPC al AȘM (2006–2010).

⁴ Informație statistică elaborată la solicitarea Uniunii Internaționale a Romilor (filiala din Republica Moldova) în perioada 2 aprilie–30 mai 2014 de către Organizația Obștească „Bare-Rom” din orașul Soroca, în parteneriat cu Fundația Internațională de Binefacere a Romilor pentru Dezvoltarea Culturii și Renașterea Națiunii „Baron Mircea Cerari” / Nr. 02/1-14/793 din 16.09.2014 – Primăria orașului Soroca.

⁵ Această legendă a fost preluată în anul 2011 în orașul Soroca de la baronul romilor din Republica Moldova, domnul Artur Cerari, în timpul cercetării etnologice de teren, realizate în cadrul proiectului instituțional 11.817.07.20F *Dimensiunea europeană a patrimoniului etnografic al Republicii Moldova* al IPC al AȘM (2011–2015).

Referințe bibliografice / References

1. Al-Amin (Abbasid caliph). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/al-Amin> (vizitat 03.04.2017).
2. Alexandru cel Bun. In: Enciclopedia României. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Alexandru_cel_Bun (vizitat 12.04.2017).
3. Alexander the Great (king of Macedonia). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Alexander-the-Great> (vizitat 19.03.2017).
4. Amu Darya (river, Asia). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Amu-Darya> (vizitat 23.03.2017).
5. Bactria (ancient country, Central Asia). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Bactria> (vizitat 23.03.2017).
6. Battle of Blue Waters In: Historical Quest. The Greek Publishing House about World History. <http://www.historical-quest.com/english-articles/1123-the-battle-of-the-blue-waters.html> (vizitat 20.04.2017).
7. Batu (Mongol ruler). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Batu-Mongol-ruler> (vizitat 20.04.2017).
8. Bătălia de la Războieni [Valea Albă]. In: Enciclopedia României. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/B%C4%83t%C4%83lia_de_la_R%C4%83zboieni (vizitat 06.05.2017).
9. Bătălia de la Vaslui [Podul Înalt]. In: Enciclopedia României. https://ro.wikipedia.org/wiki/B%C4%83t%C4%83lia_de_la_Vaslui (vizitat 05.05.2017).
10. Bulat T. G. Dregătoria armășiei și țiganii la sfârșitul veacului al XVIII-lea. In: Arhivele Basarabiei. Revistă de Istorie și Geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, 1936, nr. 1, ianuarie-martie, p. 6-7.

11. CAHROM (2015)16. Final Abridged Report of the 9th CAHROM Meeting. Strasbourg, 2015 (27–29 May). In: Ad hoc Committee of Experts on Roma and Traveler Issues (CAHROM). <http://www.coe.int/en/web/portal/cahrom> (vizitat 04.05.2017).
12. Caliphate (the Abbasids). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Caliphate> (vizitat 03.04.2017).
13. Casimir IV (king of Poland). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Casimir-IV> (vizitat 05.05.2017).
14. Călătorii străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Vol. IV (1841–1846). București: Editura Academiei Române, 2007, 724 p.
15. Ciubucciu V. Frații mei carpatici-indienii: Romii în Moldova. Chișinău: Pontos, 2015, 264 p.
16. Dacia. In: Map of the Roman Empire – Places. <http://www.bible-history.com/maps/romanempire/Dacia.html> (vizitat 04.05.2017).
17. Documenta Romaniae Historica: A. Moldova. Vol. I (1384–1448). București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 605 p.
18. Duminica I. Provocările contemporane ale comunității romilor din Republica Moldova: în căutarea unui model de coeziune a romilor cu societatea globală. In: Platzforma/Dosar social. <http://www.platzforma.md/provocarile-contemporane-ale-comunitatii-romilor-din-republica-moldova-in-cautarea-unui-model-de-coeziune-a-romilor-cu-societatea-globala/> (vizitat 15.07.2017).
19. Dușu M. Află cum au ajuns romii în România și care e numărul lor. In: DC News/Magazin. https://www.dcnnews.ro/istoria-tiganilor-afla-cum-au-ajuns-romii-in-romania-si-care-e-numarul-lor_37152.html (vizitat 15.03.2017).
20. Ergheev P. Vrajitor al metalului. In: Tribuna (Dondușeni), 1990, 30 iunie.
21. Ganges (river, Asia). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Ganges-River> (vizitat 20.03.2017).
22. Genghis Han, geniul brutal al istoriei. In: Historia. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/genghis-han-geniul-brutal-al-istoriei> (vizitat 19.04.2017).
23. Guebhard Ch. Notice géographique et botanique sur la Moldavie, pour servir d'introduction a la flore de ce pays. Geneve: Imprimerie de Ferdinand Ramboz, 1849, 24 p.
24. Hoarda de Aur și coloniile italiene. In: Crispedia.ro. <http://crispedia.ro/hoarda-de-aur-si-coloniile-italiene/> (vizitat 20.04.2017).
25. Hotărârea Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova nr. 350 din 25.09.1990 „Cu privire la înregistrarea Statutului Societății social-culturale moldovenești «Romii Moldovei»”. In: Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova. <http://www.lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=301277&lang=1> (vizitat 03.05.2017).
26. Imperiul Babilonian. In: Monitorul de Făgăraș. http://www.monitorfg.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=1068:imperiu-babilonian&catid=52:reportaje&Itemid=73 (vizitat 23.03.2017).
27. Imperiul Mongol. In: Evenimentul Regional al Moldovei. <http://www.ziarulevenimentul.ro/m/stiri/Stinta%20si%20Tehnic/imperiu-mongol--21036.html> (vizitat 20.04.2017).
28. Istoria romilor de la Soroca. Baronul Artur Cerrari își dezbracă de secrete neamul. In: Radio Sputnik Moldova. <https://sputnik.md/radio/20170411/12083580/romii-de-la-sooca-de-ce-au-ales-soroca.html> (vizitat 28.04.2017).
29. Lăzurică Gh. A. Ce trebuie să știe Romii. In: Tim-pul (Craiova), 1938, 28 februarie.
30. Lemnos (island, Greece). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Lemnos> (vizitat 26.04.2017).
31. Mahomed al II-lea Cuceritorul. In: Cultural. BZI (ziarul „Buna Ziua Iași”). <https://cultural.bzi.ro/mahomed-al-ii-lea-cuceritorul-n-1432-d-1481-3919> (vizitat 05.05.2017).
32. Matthias I (king of Hungary). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Matthias-I> (vizitat 05.05.2017).
33. Mauretania Tingitana. In: Map of the Roman Empire – Places. <http://www.bible-history.com/maps/romanempire/Mauritania-Tingitana.html> (vizitat 11.04.2017).
34. Moldovanu A. O întâlnire cu Vlad Ciubucciu. In: Biblioteca de Arte „Tudor Arghezi” (Filiala Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu”)/Cenaclul literar „Tudor Arghezi”. <https://biblioart.wordpress.com/2015/11/25/o-intalnire-cu-vlad-ciubucciu/> (vizitat 22.04.2017).
35. Numidia. In: Map of the Roman Empire – Places. <http://www.bible-history.com/maps/romanempire/Numidia.html> (vizitat 11.04.2017).
36. Pavel Petrovich Svinin. In: Thomas Jefferson Encyclopedia. <https://www.monticello.org/site/research-and-collections/pavel-petrovich-svinin> (vizitat 10.04.2017).
37. Petru I Mușat, domn al Moldovei (1375–1391). In: Istoria.md/Personalități (Lideri statali). http://istoria.md/articol/83/Petru_I_Mu%C5%9Fat_domn_al_Moldovei (vizitat 21.04.2017).
38. Punjab (state, India). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Punjab-state-India> (vizitat 19.04.2017).
39. Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. In: Sfânta Mă-năstire Putna. <http://www.stefancelmare.ro/> (vizitat 05.05.2017).
40. Ștefan Răzvan, domn al Moldovei de etnie rromă. In: Ziar Piatra Neamț. <http://www.ziarpiatraneamt.ro/stefan-razvan-domn-al-moldovei-de-etnie-rroma> (vizitat 26.03.2017).
41. Știrbu A. Pavel Andreicenco – promotor al culturii și tradițiilor romilor. In: Revista de Etnologie și Culturologie. Vol. IX–X, 2011, p. 264–271.
42. Transilvania (region, Romania). In: Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Transylvania> (vizitat 06.05.2017).

43. Udișteanu A. Povestea primilor țigani care au cerut să li se spună romi. In: EVZ.ro/Justiție. <http://evz.ro/povestea-primilor-tigani-care-au-cerut-sa-li-se-spuna-romi-975802.html> (vizitat 29.03.2017).
44. Varlamov I. Acasă la „baronul țiganilor din toată Moldova”: „Primii milionari din URSS au fost 2 țigani de la Soroca”. In: Timpul.md/Actualitate. <http://www.timpul.md/articol/acasa-la-baronul-iganilor-din-toata-moldova-primii-milionari-din-urss-au-fost-2-igani-de-la-soroca-92821.html> (vizitat 08.05.2017).
45. Андрейченко П. Десять тетрадей в клеточку. Chișinău: Prometeu, 2002, 176 p. / Andreichenko P. Desyat' tetraedi v kletochku. Chișinău: Prometeu, 2002, 176 p.
46. Зашук А. Этнография Бессарабской области. In: Записки Одесского общества истории и древностей. Т. V, 1863, p. 529. / Zashchuk A. Etnografiya Bessarabskoi oblasti. In: Zapiski Odesskogo obshchestva istorii i drevnostei, 1863. Т. V, p. 529.
47. Инд (река). In: Словари и энциклопедии на Академике. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/939695> (vizitat 20.03.2017). / Ind (reka). In: Slovare i enciklopedii na Akademike. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/939695> (visited 20.03.2017).
48. Калашникова Н. Престиж по-цыгански (заметки о сорокских цыганах). In: Богатство и престиж в традиционной культуре. Материалы XIII Санкт-Петербургских этнографических чтений. СПб.: ИПЦ СПГУТД, 2014, p. 127-132. / Kalashnikova N. Prestizh po-cyganski (zametki o sorokskih cyganah). In: Bogatstvo i prestizh v tradicionnoi kul'ture. Materialy XIII Sankt-Peterburgskih etnograficheskikh chtenii. SPb.: IPTS SPGUTD, 2014, p. 127-132.
49. Кочанський В. Артур Черарі: «Хочеться, щоб роми частіше зустрічалися». In: Романі Яг (Ужгород), 2002, 27 лютого. / Kochans'kii V. Artur Cherari: «Hochet'sya, shchob romi chastishe zustrichalisya». In: Romani Yag (Uzhgorod), 2002, 27 lyutogo.
50. Курдиновский В. Легенды в Бессарабии. In: Записки Одесского общества истории и древностей. Т. XXVI, 1906, p. 48-49. / Kurdinovskii V. Legendy v Bessarabii. In: Zapiski Odesskogo obshchestva istorii i drevnostei, 1906. Т. XXVI, p. 48-49.
51. Свињин П. Описание Бессарабской области в 1816 г. In: Записки Одесского общества истории и древностей. Т. VI, 1867, p. 207. / Svin'in P. Opisaniye Bessarabskoi oblasti v 1816 g. In: Zapiski Odesskogo obshchestva istorii i drevnostei, 1867. Т. VI, p. 207.
52. Трубецкой Б. Книга о Бессарабии штабс-капитана А. Зашука. In: Пушкин в Молдавии. Chișinău: Literatura artistică, 1990. <http://a-s-pushkin.ru/books/item/f00/s00/z0000008/st007.shtml> (vizitat 14.04.2017). / Trubetskoi B. Kniga o Bessarabii shtabs-kapitana A. Zashchuka. In: Pushkin v Moldavii. Chișinău: Literatura artistică, 1990. <http://a-s-pushkin.ru/books/item/f00/s00/z0000008/st007.shtml> (visited 14.04.2017).
- Ion Duminica** (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în politologie, conferențiar, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.
- Ион Думиника** (Кишинев, Республика Молдова). Доктор политологии, конференциар, Центр этнологии, Институт культурного наследия Академии наук Молдовы.
- Ion Duminica** (Chisinau, Republic of Moldova). PhD of Political Sciences, Research Associate Professor, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.
- E-mail:** johnny_sunday@yahoo.com